

FRANSA'NIN SAHEL BÖLGESİNDEKİ ASKERİ OPERASYONLARI VE ABD'NİN AFGANİSTAN'A MÜDAHELESİ: KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

Dr. Canan TERCAN¹

Huseyn BADALOV²

ÖZ

Bu makale iki önemli askeri müdahalenin karşılaştırmalı bir analizini sunmaktadır: ABD'nin Afganistan Savaşı'na katılımı ve Fransa'nın Sahel bölgesindeki operasyonları. Terörizme ve istikrarsızlığa karşı gerçekleştirilen her iki müdahale de Batılı güçlerin aşırı tehditlerle mücadele etme ve istikrarsız bölgelerde güvenliği artırma yönündeki önemli çabalarını temsil ediyor. Mevcut literatürün, resmi belgelerin ve birincil kaynakların incelenmesinden yararlanan bu çalışma, ABD ve Fransız müdahalelerinin amaçlarını, stratejilerini ve sonuçlarını inceleyerek hem benzerliklerini hem de farklılıklarını vurgulamaktadır. Afganistan Savaşı ve Fransa'nın Sahel'deki faaliyetleri terörizmle mücadele ve istikrarı teşvik etme gibi ortak hedefleri paylaşırsa da, farklı jeopolitik bağlamlarda faaliyet göstermeleri buna bağlı olarak karşılaştıkları zorluklar ve mücadeleyi de farklılaştırmıştır. Makale, askeri stratejiler, yönetim sorunları, bölgesel dinamikler ve dış aktörlerin rolü de dahil olmak üzere bu müdahalelerin başarı ve başarısızlığına katkıda bulunan temel faktörleri araştırmaktadır. Bu karşılaştırmalı analiz aracılığıyla çalışma, çağdaş askeri müdahalelerin karmaşıklığı ve bunların çatışmalardan etkilenen bölgelerdeki barış ve güvenliğe etkileri konusundaki anlayışı derinleştirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: ABD, Afganistan, Fransa, Sahel, Aşırıçılık

Jel Kodları: D74, F51

MILITARY OPERATIONS IN THE SAHEL REGION OF FRANCE AND THE INTERVENTION OF THE UNITED STATES IN AFGHANISTAN: COMPARATIVE ANALYSIS

ABSTRACT

This article provides a comparative analysis of two key military interventions: U. S. involvement in the Afghanistan War and France's operations in the Sahel region. Both interventions against terrorism and instability represent major efforts by Western powers to combat extremist threats and increase security in unstable regions. Taking advantage of the study of existing literature, official documents and primary sources, this study highlights both their similarities and differences by examining the aims, strategies and outcomes of US and French interventions. Although the Afghanistan War and France's activities in Sahel share common goals, such as combating terrorism and promoting stability, their activity in different geopolitical contexts has accordingly differentiated the challenges and struggles they face. The article explores the key factors contributing to the success and failure of these interventions, including military strategies, governance issues, regional dynamics, and the role of external actors. Through this comparative analysis, the study aims to deepen understanding of the complexity of contemporary military interventions and their impact on peace and security in conflict-affected regions.

Keywords: USA, Afghanistan, France, Sahel, Extremism

JEL Codes: D74, F51

¹ Dr. Lecturer İstanbul Aydın University, canantercan@aydin.edu.tr, (ORCID: 0000-0001-9922-9611)

² Postgraduate Student, İstanbul Aydın University, huseynbadalov@stu.aydin.edu.tr, (ORCID: 0009-0001-0263-6737)

GİRİŞ

Çatışma ve istikrarsızlıkla boğuşan bölgelere yapılan askeri müdahaleler, çağdaş uluslararası ilişkilerin belirleyici bir özelliği olmuştur. Bu müdahaleler arasında ABD'nin Afganistan'a askeri müdahalesi ve Fransa'nın Sahel bölgesindeki operasyonları, terörle mücadele ve istikrarsız bölgeleri istikrara kavuşturma çabalarının önemli örnekleri olarak öne çıkıyor. Farklı jeopolitik bağlamlara ve stratejik hedeflere rağmen, her iki müdahale de aşırı tehditlere karşı koyma ve güvenlik ve istikrarı destekleme amaçlarında ortak noktaları paylaşıyor.

11 Eylül 2001 terör saldırılarına tepki olarak başlatılan Afganistan Savaşı, modern tarihin en uzun ve en karmaşık askeri hareketlerinden birini temsil ediyor. ABD liderliğindeki ve uluslararası bir koalisyonun desteklediği müdahale, El Kaide'yi dağıtmayı ve Taliban rejimini devirmeyi, aynı zamanda ülkenin teröristler için güvenli bir sığınak haline gelmesini engelleyebilecek istikrarlı ve demokratik bir Afgan hükümeti kurmayı hedeflediği söyleniyordu (Witte, 2014).

Buna karşılık, Fransa'nın Sahel bölgesindeki, özellikle Mali, Nijer ve Burkina Faso gibi ülkelerdeki askeri faaliyetleri, cihatçı isyanlarla mücadele etme ve daha geniş Sahel-Sahra bölgesinde aşırıcılığın yayılmasını önleme çabalarıyla karakterize ediliyor. 2013 yılında Serval Operasyonu kapsamında başlatılan ve ardından Barkhane Operasyonu kapsamında devam eden Fransa'nın müdahaleleri, bölgesel hükümetleri desteklemeyi, onların askeri yeteneklerini geliştirmeyi ve İslami Mağrip El Kaidesi (AQIM) ve İslam Devleti gibi cihatçı grupların operasyonel kapasitelerini azaltmayı amaçlıyordu (Arbuniés and Barba, 2022).

ABD'nin Afganistan'daki ve Fransa'nın Sahel'deki hedefleri, stratejileri ve operasyonel bağlamları pek çok açıdan farklılık gösterse bile, her iki müdahale de önemli zorluklarla ve eleştirilerle karşı karşıya kaldı. Bu makale, benzerliklerini, farklılıklarını, başarılarını ve başarısızlıklarını inceleyerek bu iki askeri müdahalenin karşılaştırmalı bir analizini yapmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma, ABD ve Fransa'nın bu çatışma alanlarındaki deneyimlerini eleştirel bir şekilde değerlendirerek, barış ve güvenlik arayışındaki çağdaş askeri müdahalelerin karmaşıklıklarının ve dinamiklerinin daha derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Uluslararası ilişkiler, NATO, BM, bölgesel ve küresel güvenlik ve dahi insan hakları, ekonomi ve kalkınma açısından da önem arz eden bu iki büyük operasyonun etkileri yadsınamaz niteliktedir. Savunma ve savaş sanayi olarak güçlü iki Batı ülkesinin Asya ve Afrika askeri müdahaleleri hem kendi ülkeleri hem de küresel düzeyde tartışma yaratan pek çok unsuru da beraberinde getirmiştir. Bu açıdan her iki operasyonun etraflıca anlaşılması benzer ve farklılıkların belirlenmesi hem hedeflerin tespiti hem de çıktı analizi yapabilmek, fayda maliyet hesaplarına ulaşmak ve daha doğru yorumlar yapabilmek açısından önemlidir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan Savaşı'na katılımı ve Fransa'nın Sahel bölgesindeki, özellikle de Mali, Nijer ve Burkina Faso gibi ülkelerdeki operasyonları amaç, yöntem, pozisyon, süreç, söylem gibi unsurlar açısından bazı benzerlikleri paylaşmasına rağmen önemli farklılıklar da içermektedir. Benzerlik baktığımızda öncelikle dikkat çeken noktaları şöyle sıralamak mümkündür:

- Terörle Mücadele Operasyonları: Her iki angajman da aşırı gruplarla mücadeleyi amaçlayan terörle mücadele çabalarını içermektedir. Afganistan'da ABD, Taliban ve El Kaide güçlerini hedef alırken Fransa, Sahel'de İslami Mağrip El Kaidesi (AQIM), Büyük Sahra İslam Devleti (ISGS) gibi çeşitli cihatçı gruplarla mücadele etmiştir (Bryant, 2021).
- Çok Uluslu Koalisyon: Hem Afganistan'da ABD hem de Sahel'de Fransa çok uluslu koalisyonların parçası olarak faaliyet göstermiştir. Afganistan'daki ABD öncülüğündeki NATO koalisyonu çok sayıda ülkenin kuvvetlerinden oluşuyor; Fransa ise G5 Sahel'e (Burkina Faso, Çad, Mali, Moritanya ve Nijer) liderlik ediyor ve aynı zamanda diğer uluslararası ortaklardan da destek görmüştür (Bryant, 2021).
- Eğitim ve Kapasite Geliştirme: Her iki çaba da yerel güvenlik güçlerine yönelik eğitim ve kapasite geliştirme programlarını içermektedir. ABD, Afgan güvenlik güçlerini güvenlik sorumluluklarını üstlenmeleri için eğitirken, Fransa da Sahel ülkelerinin askeri güçlerini aşırılıkla mücadele yeteneklerini güçlendirmek için eğitmekte ve desteklemektedir (International Crisis Group, 2021: 3-4).
- Karmaşık Siyasi ve Güvenlik Ortamı: Her iki bölge de istikrarsızlığa katkıda bulunan çeşitli etnik, kabilesel ve siyasi dinamiklerin bulunduğu karmaşık siyasi ve güvenlik ortamları sunmaktadır. Her iki durumda da istikrarı sağlamak, bu karmaşıklıkların üstesinden gelmeyi gerektirir (Hassan, 2023: 6).

Bu iki müdahale arasındaki başlıca farklılıklar ise şöyle sıralanabilir:

- Süre ve Ölçek: 2001'de başlayan Afganistan Savaşı, yüzbinlerce askerin ve önemli miktarda mali yatırımın yer aldığı uzun vadeli, büyük ölçekli bir çatışmaydı. Fransa'nın Sahel'deki operasyonları 2013'ten 2022'e kadar devam etse bile, kıyaslandığında daha küçük ölçekli ve daha kısa süreli olmuştur.
- Coğrafi Bağlam: Afganistan, askeri operasyonlar için benzersiz zorluklar oluşturan dağlık ve engebeli arazilerle karakterizedir. Öte yandan Sahel bölgesi, çöl koşulları, geçirgen sınırlar ve geniş yönetimsiz alanlar dahil olmak üzere kendine has zorluklarla dolu geniş bir yarı kurak bölgedir.
- Yasal Yetki ve Uluslararası Destek: ABD'nin Afganistan'a müdahalesi başlangıçta geniş bir uluslararası desteğe sahipti ve 11 Eylül saldırılarına yanıt olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin yetkisi altında gerçekleştirildi. Buna karşın, Fransa'nın Sahel'deki

operasyonları, BM'nin açık bir yetkisi olmadan, esas olarak tek taraflı veya bölgesel ortaklarla yürütmektedir (Witte, 2014).

- Hedefler ve Çıkış Stratejileri: Her iki müdahalenin hedefleri farklıdır. ABD başlangıçta El Kaide'yi parçalamayı ve Taliban'ı iktidardan uzaklaştırmayı amaçlamış, ancak zamanla hedefler ulus inşa etme ve Afganistan'ı istikrara kavuşturmaya dönüşmüştür. Fransa'nın Sahel'deki hedefleri öncelikle cihatçı grupları kontrol altına almak ve bölgeyi istikrara kavuşturmaya odaklıdır ancak net bir çıkış stratejisi yoktur ve durum istikrarsızlığını sürdürmektedir (Witte, 2014; Bryant, 2021).

1. İKİ OPERASYONUN BAŞARISIZLIKLARI

Afganistan Savaşı ve Fransa'nın Sahel bölgesindeki operasyonları bu iki müdahaleci ülke için önemli zorlukları beraberinde getirmiş ve bu zorlukları aşma yolundaki girişimleri çeşitli eleştirilere maruz kalmış, bu operasyonların nitelik ve etkinlikleri dahası hedeflere ulaşmadaki nihai başarısızlıkları tartışmalara yol açmıştır. Bu müdahaleler için Senegal merkezli 'Timbuktu Enstitüsü' adlı düşünce kuruluşunun direktörü Bakary Sambe'nin, "Çıkarılacak bir ders varsa, o da belirsiz askeri çözümlerin sürdürülebilir olmadığıdır" şeklindeki demeci operasyonlarla ilgili yapılmış önemli bir yorumdur (Bryant, 2021).

1.1. ABD'nin Afganistan'daki Başarısızlıkları

Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'a askeri müdahalesi uzun süren ve gerek kendi iç siyasetinde gerek dünya siyasetinde pek çok tartışmayı başlatmış ve uzun süren yüksek maliyetli operasyonlarının başarısızlığı, askeri anlamda iç siyasetinde hayal kırıklığı yaratırken küresel düzeyde de prestij kaybına sebep olmuş ve müdahalenin gerekliliği tartışmalarını da alevlendirmiştir. Amerika'nın Afganistan'daki başarısızlıklarını şu şekilde ele almak mümkündür:

Kalıcı İstikrara Ulaşılamaması: Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'a demokrasi, insan hakları ve kalıcı barış getirmek amacı yaklaşık yirmi yıl süren askeri müdahalesine rağmen, Afganistan, halen istikrarsızlıkla mücadele etmekte ve Taliban, ülkenin kontrolünü yeniden ele geçirerek kendi rejimini sürdürmeye çalışmaktadır. Bunun öncelikli nedeni ABD destekli merkezi hükümetin kent merkezlerinin ötesinde otorite kurmakta zorlanması ve güvenlik durumunun istikrarsız olmaya devam etmesi idi. Özetle bu durum, Afganistan Hükümeti'nin güvenlik durumunu iyileştirmesi ve uzlaşmayı teşvik etmesinin yanı sıra geniş bir ulusal kapasite oluşturma çabalarıyla ilgili bir gündemi yansıtıyordu. Bu, bir geçiş dönemi ve ardından on yıllık dönüşüm süreci şeklinde gerçekleştirilecekti. Afganistan Hükümeti'nin resmi bakış açısına göre, kalkınmayı ve etkili yönetimi engelleyen kısıtlayıcı faktörler aşağıdaki gibidir:

- Mali Sürdürülebilirlik Konusunda Şüpheler,
- Kapasite Eksikliği,
- Düşük yardım hacmi ve düşük harcama,
- Yardım koordinasyonunun ve etkinliğinin zayıf olması,
- İllerin eşitsiz kalkınması,
- Özel sektörün büyümesine yeterince önem verilmemesi,
- Yardım çabalarının, koordinasyonunun ve uyumunun parçalanması,
- Çatışma duyarlılığının eksikliği,
- Karmaşık politika ve uygulama zorluklarıyla karşı karşıya kalındığında karmaşıklığın yönetilememesi (Islamic Republic of Afghanistan, 2008).

Şiddetin Artması: Yabancı birliklerin varlığı ve devam eden çatışma, Afganistan'da şiddetin tırmanmasına katkıda bulundu. Bir yandan otorite ve adalet zayıflıkları güvenlik problemlerine neden olurken, diğer yandan yerel savunmacı hareketler ve kimlik mücadelesi, halk arasında istikrarsızlık ve şiddetin artmasına yol açtı. Çok büyük sivil kayıplar verildi ve savaş Afgan toplumuna ciddi zarar vererek mevcut etnik ve kabilesel gerginlikleri daha da artırdı. Afganistan'daki güvensizlik 2003'te istikrarlı bir şekilde artmaya başladı ancak ABD kuvvetlerinin karadaki ve havadaki teknik ateş gücü, büyük çaplı isyanı sınırladı. Bununla birlikte, 2006 yılının ortalarına gelindiğinde Afganistan'daki güvenlik durumu, terörizm, şiddet ve Taliban isyanının artmasıyla birlikte önemli ölçüde kötüleşmeye başlamıştı.

Aşamalı olarak benimsenen taktikler, el yapımı patlayıcılardan ve intihar saldırılarından kaynaklanan tehditler arttı ve durum Saddam sonrası Irak'taki kaosa benzemeye başladı. Örneğin, 2008'de, EUPOL'un kurulmasından bir yıl sonra, Afgan polislerinin haftalık raporlarının %85'i (52 rapordan 44'ü) intihar bombacıları veya el yapımı patlayıcılarla polise yönelik saldırı olaylarını içeriyordu (Afganistan İslam Cumhuriyeti, 2008). Bu, ABD ordusu, koalisyon birlikleri, müteahhitler, Afgan Ulusal Ordusu, insani yardım çalışanları ve Afgan siviller gibi tüm paydaşlar arasındaki ölüm oranlarına yansdı (Gollob ve O'Hanlon, 2020).

Yolsuzluk ve Yönetişim Sorunları: Afganistan yönetim olarak ele alınacak olursa, Afgan hükümeti içindeki çok yaygın yolsuzluk vakaları, kurum oluşturma ve halkın güvenini kazanma çabalarını baltalamaktadır. Zayıf yönetim ve sorumluluk eksikliği Afganlar arasında kırıngnlığı artırmakta ve isyan için verimli bir zemin oluşturmaktadır (Hassan, 2023: 34-35). Uluslararası kalkınma yardımları, yaygın yolsuzlukları ve elitlerin yardımları ele geçirmesini beraberinde getirmiştir. AB ve üye ülkeler de dahil olmak üzere diğer uluslararası aktörler özümseme kapasitesi sorununa katkıda bulunurken, BM gibi çok taraflı kurumlar yeterince koordinasyon sağlayamadı ve bu sorunun çözümüne yardımcı olmadı. Yolsuzluk konusu ele alınmadı çünkü bunun Afgan kültürünün bir parçası olduğu ve bireysel Afgan

davranışlarına atfedilebileceği varsayıldı ve bazı politika yapıcılar için de hala durum öyle olmaya devam etmektedir. ABD'nin yolsuzluğa karşı çözümü genellikle daha fazla bağış müdahalesi şeklinde oldu. SIGAR'ın (Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction) bildirdiği gibi ABD, aşırı harcama ve denetim eksikliğinin neden olduğu yapısal bir sorun olan yolsuzluğu müdahalenin ilk yıllarında fark edemedi. Şikayetleri körükleyen ve isyanı finanse eden yolsuzluğa ilişkin stratejik kaygılar yine de 2009'dan bu yana ortak bir tema olmuştur ve ABD'nin bu soruna ilişkin anlayışı, 2016'dan bu yana açık kaynaklı öğrenilen materyallerde mevcuttur (SIGAR, 2016).

Temel Sebeplerin Ele Alınmaması: Afganistan Savaşı, çatışmayı tetikleyen altta yatan sosyo-ekonomik ve politik faktörleri göz ardı ederken öncelikle askeri çözümlere odaklandığı için eleştirildi. Yoksulluk, işsizlik ve temel hizmetlere erişim eksikliği gibi sorunların yeterince ele alınmaması istikrarsızlığın devam etmesine neden oluyor (SIGAR, 2021: 14). Sorunun daha çok çatışma ortamı ile ilişkilendirildi.

1.2. Fransa'nın Sahel'deki Başarısızlıkları

Fransa'nın uzun süren yıllar boyunca Afrika Sahel'deki operasyonu ve bu operasyonun sonucunda hedefine ulaşamaması ve söz konusu başarısızlığı Fransa için ciddi maddi ve güven kaybına sebep oluşturmuştur. Bu başarısızlık noktalarını şöyle sıralamak mümkündür:

Aşırıcılığın Yayılması: Fransa'nın Sahel'deki askeri çabalarına rağmen cihatçı gruplar bölgede faaliyet göstermeye ve nüfuzlarını genişletmeye devam etmektedir. Bu gruplar, faaliyetlerini sürdürmek için yerel sıkıntılardan ve yönetilmeyen alanlardan yararlanarak dayanıklılık ve uyum sağlama yeteneği gösterdiler. İslami Mağrip El Kaidesi (AQIM), Ensar Dine, Batı Afrika'da Birlik ve Cihad Hareketi (MUJAO), El-Mourabitune, Büyük Sahra'daki İslam Devleti (ISGS) ve diğer şiddet yanlısı aşırılık yanlısı örgütler (VEO'lar) bölgeyi zaten teröristler ve tacirler için cazip bir alana dönüştürmüştü. 2011'de Libya iç savaşının etkileri, güvensizliğin arttığı bir dönemde ve savaş sırasında Libya'nın stoklarından çalınan silahlarla AQIM'in yeteneklerini artırdı. Mali'deki kriz, özellikle de kontrolsüz kuzey kesimdeki kriz, Libya'daki krizin yansımalarından birini temsil ediyor. Kötü yönetim, etnik gruplar arası çatışmalar, iklim değişikliği ve Tuareg kabileleri arasındaki bölünmeler nedeniyle yaşanan diğer iç gelişmeler, ülkede zaten kötü olan koşulları daha da kötüleştirdi. Mali krizi, siyasi istikrarsızlık, darbeler, terörist grupların varlığı ve Tuareg ayrılıkçılığı Sahel'deki herkes için büyük endişe kaynağıdır. Bölgenin bugünkü durumu, Sahel'in kısmen kötü yönetim, sömürgecilik mirası, dış müdahaleler ve en önemlisi uyumlu kalkınma stratejilerinin eksikliği nedeniyle sürekli çok yönlü zorluklarla karşı karşıya olmasıdır. Mali, Sahel'deki koşulların mikrokozmosunu temsil ediyor; dolayısıyla, Mali'deki durum, Cezayir'in bitişik kısımları da dahil olmak üzere tüm Sahel bölgesine yayılan sorunları yansıtıyor (Zoubir, 2022: 1).

İnsani Kriz: Sahel'deki çatışma, milyonlarca insanın evlerinden ayrılmasına ve gıda güvensizliği ve diğer zorluklarla karşı karşıya kalmasına neden olan bir insani krizi tetikledi. Silahlı grupların varlığı insani yardım erişimini engelleyerek savunmasız grupların acılarını daha da artırdı. Bugün bölge, demografik patlama, terörizm, çatışmalar, istikrarsızlık, darbelerin yanı sıra uyuşturucu ve insan kaçakçılığıyla karakterize ediliyor. Ayrıca kırsal alanlarda artan kuraklık, sel ve erozyon vakalarına yol açarak tarımsal geçim kaynaklarını tehdit eden ve yerinden edilmelere katkıda bulunan iklim değişikliğinin etkisinden de zarar görüyor.

Sahel bölgesinin beş büyük ülkesinin (Burkina Faso, Çad, Mali, Moritanya ve Nijer) mevcut nüfusu 80 milyondan fazla olup, 2050 ortasına kadar 200 milyona ulaşması tahmin edilen demografik eğilim ve tehlikeler arasındadır (UN OCHA, 2016).

Askeri Müdahalenin Sınırlı Etkisi: Fransa, Sahel bölgesinde hava saldırıları, kara operasyonları ve terörle mücadele baskınları gibi birçok askeri operasyon gerçekleştirmiş olmasına rağmen, bu çabalar cihatçı kapasitelerde belirgin bir düzelme veya güvenlik açısından kalıcı bir iyileşmeye yol açmadı. Sahel'deki bu aşırı özel güvenlik düzenlemeleri, "bölgesel güvenlik trafiği sıkışıklığı" olarak adlandırılan duruma yol açtı. Dahası, yabancı güçlerin, özellikle de eski sömürge gücü Fransa'nın varlığı, halk arasında güvensizlik ve düşmanlık yaratarak, Barkhane'nin hedeflerinden biri olan barış inşasına yönelik iddia edilen girişimleri boşa çıkardı. Fransa'nın Mali'ye müdahalesinin temelinde terörizmle mücadele etmek yatarken, ekonomik çıkarların da önemli bir rol oynadığı açıktır, özellikle ülkenin işlenmemiş petrol şist, altın, çinko, uranyum, boksit, kireçtaşı ve fosfat gibi önemli maden kaynaklarına sahip olması bu durumu desteklemektedir. Komşusu Nijer ise uranyum, kömür ve altına sahiptir. Bu, neden "bazı insanların Fransa'nın Batı Afrika'daki varlığının bölgeyi ve bölge halkını teröristlerden korumaktan ziyade altın, uranyum ve petrol gibi doğal kaynaklarla ilgili olduğunu düşündüğünü" açıklıyor (Zoubir, 2022: 2).

Bölgesel İstikrarsızlık: Sahel'deki çatışmanın yayılma etkileri vardır, komşu ülkelerin istikrarını bozuyor ve bölge içindeki gerilimleri artırıyor. Sahel ülkelerinin geçirgen sınırları ve birbirine bağlı doğası, silahlı grupların ve silahların hareketini kolaylaştırarak bölgesel güvensizliğe katkıda bulundu. Örneğin Mali, 20 milyona yakın nüfusuyla dünyanın en fakir ülkelerinden biri. Nüfus, bazıları etnik gruplar arası çatışmalara karışan en az bir düzine etnik gruptan oluşuyor. Sahel bölgesinde karayla çevrili olan ülke, yıllarca cihatçı saldırılara ve toplumlararası çatışmalara maruz kaldı. Mali'nin karşı karşıya olduğu sorunlar, bu kırılğan devletin yapısal krizinin yan etkileridir. Ülke, 1960 yılında Fransa'dan bağımsızlığını kazanmasından bu yana, başta Tuareg etnik grubunun başlattığı çeşitli ayaklanmalar ve askeri darbeler yaşadı. Aşırı yoksulluk, yolsuzluk, işsizlik ve kuraklık siyasi ve sosyoekonomik koşulları daha da kötüleştirdi. Bu tür koşullar, AB'nin, Sahra-Sahel bölgesini etkileyebilecek siyasi istikrarsızlık, güvensizlik ve insani sonuçlardan endişe duyması nedeniyle Mali ve Sahel'e daha fazla ilgi göstermesi için gerekçe sağladı. Daha da önemlisi AB, bölgedeki koşulların

kendi ekonomik çıkarları üzerindeki etkisinden ve Avrupa'ya doğru göçün yayılma etkilerinden endişe duymaktadır (Council of the European Union, 2021).

Genel olarak, Afganistan Savaşı'nın ve Fransa'nın Sahel'deki operasyonlarının başarısızlıkları, karmaşık sosyo-politik zorluklara çözüm bulmada askeri müdahalenin sınırlarını ve diplomasiye, yönetim reformuna ve çatışmanın temel nedenlerini ele almaya öncelik veren kapsamlı, uzun vadeli stratejilerin önemini vurgulamaktadır.

2. ABD VE FRANSA'NIN MÜDAHALESİNİN SONUÇLARI

ABD'nin Afganistan'a askeri müdahalesinin sonuçları, uzun süreli çatışmalara girme konusundaki isteksizlik ve askeri stratejideki değişimin damgasını vurduğu Vietnam sonrası dönemi yansıtıyordu. Vietnam'ın ardından, başka bir karışıklığa karşı uzun bir dönem temkinli davranan ABD, askeri ve diplomatik altyapısını önemli ölçüde küçülttü. Aktif görevli sivil işler birimlerinin dağıtılması ve yabancı bölge görevlilerinin sayısının azaltılması, siyasi-askeri operasyonlarda bölgesel odaklı uzmanlıktan gerilemeyi yansıtıyordu. Özel Kuvvetler, odaklarını isyan bastırmaktan, daha küçük ölçekli operasyonlar yoluyla konvansiyonel güçleri desteklemeye yönlendirdi. Üstelik USAID (Amerikan Uluslararası Kalkınma Ajansı), küresel kadrosunda yüzde 83 oranında ciddi bir azalmaya tanık oldu; bu, ulus inşası ve uzun vadeli kalkınma çabalarına olan bağlılığın azaldığının sinyalini verdi. Bu ayarlamalar, Vietnam sonrası ABD askeri müdahalelerini karakterize eden daha geniş ihtiyatlılık ve stratejik yeniden değerlendirme eğiliminin altını çiziyor (SIGAR, 2021: 95-96). Afganistan'a ABD müdahalesi, 11 Eylül 2001'deki terörist saldırıların ardından, Taliban rejimini devirmek ve El Kaide'yi yok etmek amacıyla başlatıldı (Wright vd., 2010: 41). 2001 yılının Ekim ayında başlayan müdahale, başlangıçta hızlı bir ilerleme kaydetti, ancak sonraki yıllarda Afganistan'daki durum, ABD ve müttefikleri için giderek daha karmaşık ve zorlayıcı bir hale geldi. Bu müdahalenin Afganistan ve dünya genelinde birçok uzun vadeli sonucu oldu.

Siyasi Değişimler: ABD müdahalesinin ilk ve en belirgin sonuçlarından biri, Taliban hükümetinin devrilmesiydi. Müdahale, aynı zamanda Hamid Karzai liderliğinde yeni bir geçici hükümetin kurulmasına yol açtı. Bu dönemde Afganistan, bir dizi siyasi reform gerçekleştirdi ve 2004 yılında yeni bir anayasa kabul edildi. Ancak, hükümetin otoritesi sıklıkla sorgulandı ve ülke genelinde etkin bir yönetim sağlanamadı.

Güvenlik Sorunları ve İç Çatışmalar: ABD ve NATO kuvvetlerinin varlığına rağmen, Afganistan'da güvenlik sorunları devam etti. Taliban, yeniden örgütlenerek güçlü bir isyan hareketi başlattı ve ülkenin büyük bölümlerinde etkili olmaya devam etti. Ayrıca, IŞİD gibi yeni terörist gruplar da Afganistan'da faaliyet göstermeye başladı (Cueto, 2021).

İnsan Hakları ve Sosyal Değişim: Müdahale sonrasında kadınlar için eğitim ve çalışma hakları gibi bazı insan hakları alanlarında önemli ilerlemeler kaydedildi. Ancak bu gelişmeler, ülkenin bazı kısımlarında sınırlı kaldı ve sürekli tehdit altındaydı. Ayrıca, müdahale ve sonrasında yaşanan iç çatışmalar nedeniyle birçok sivilin hayatını kaybetmesi veya yerlerinden edilmesi gibi ciddi insan hakları sorunları da ortaya çıktı.

Ekonomik Etkiler: ABD'nin Afganistan'a yaptığı milyarlarca dolarlık yatırım, bazı ekonomik gelişmelere yol açtı, ancak bu yatırımlar sıklıkla yolsuzluk ve kötü yönetim nedeniyle istenen etkiyi yaratamadı. Afganistan'ın ekonomisi büyük ölçüde uluslararası yardımlara bağımlı hale geldi ve yerel ekonomik yapılar zayıf kaldı.

Uluslararası İlişkiler: ABD müdahalesi, Afganistan'ın uluslararası ilişkilerini de derinden etkiledi. Müdahale hem destek hem de eleştiri topladı ve ABD'nin küresel imajını etkiledi. Müdahalenin sonlandırılmasına yönelik baskılar arttıkça, ABD ve NATO'nun Afganistan stratejisi sıklıkla tartışma konusu oldu.

2021 Çekilme ve Taliban'ın İktidara Dönüşü: ABD'nin 2021'de Afganistan'dan çekilmesi, hızlı ve kaotik bir sürece yol açtı. Çekilme, Taliban'ın ülke genelinde hızla ilerlemesine ve Ağustos 2021'de tekrar iktidarı ele geçirmesine sebep oldu. Bu durum, Afganistan için belirsiz bir gelecek bıraktı ve uluslararası toplumda büyük endişelere yol açtı (Borges, 2021).

Fransa'nın Sahel bölgesine müdahalesi, bölgedeki güvenlik tehditlerine karşı bir yanıt olarak gerçekleşti ve özellikle terör örgütlerinin yayılmasını engellemeyi, yerel güvenlik güçlerini desteklemeyi ve istikrarı sağlamayı amaçladı. Sahel'deki Fransız askeri müdahalesinin sonuçları çeşitli boyutlarda görüldü:

Terörle Mücadele ve Güvenlik: Fransa'nın Sahel'deki müdahalesi, terör örgütlerinin bölgedeki etkinliklerini sınırlamada bazı başarılar elde etti. Özellikle El Kaide bağlantılı gruplarla mücadelede, Fransız askeri operasyonları belirli başarılar sağladı ve teröristlerin hareketlerini kısıtlamaya yardımcı oldu. Ancak, terörist gruplar zaman zaman gerilla taktikleri ve bölgenin karmaşık coğrafi yapısıyla baş edebildi.

Bölgesel İstikrar ve Siyasi Süreç: Fransa'nın Sahel'deki müdahalesi, bölgedeki istikrarsızlığı azaltmayı amaçladı. Ancak, siyasi istikrarın sağlanması daha karmaşık bir süreçtir. Bölgedeki siyasi liderler arasında uzlaşma ve iş birliği, uzun vadeli istikrar için hayati öneme sahiptir. Fransa'nın askeri müdahalesi, yerel hükümetlerin kapasitesini artırmaya ve bölgesel iş birliğini teşvik etmeye yönelik çabaları destekledi.

İnsan Hakları ve Sivil Katliamları: Sahel'deki askeri operasyonlar sırasında, insan hakları ihlalleri ve sivil katliamları gibi endişe verici olaylar yaşandı. Fransız askeri müdahalesi, terörist gruplarla mücadelede sivil kayıplarını en aza indirmeyi amaçlasa bile, bazı durumlarda sivillerin zarar gördüğü

rapor edildi. Bu tür olaylar, Fransa'nın Sahel'deki müdahalesinin etik ve insani boyutunu sorgulamaya açtı (Chandler vd., 2022).

Bölgesel İş birliği ve Uluslararası Destek: Fransa'nın Sahel'deki müdahalesi, bölgesel ve uluslararası iş birliğini teşvik etti. Özellikle BM, AB ve Afrika Birliği gibi uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapılarak, Sahel'deki istikrarsızlığa karşı ortak bir yaklaşım benimsendi (Baroud, 2021). Fransa'nın müdahalesi, bölgesel ortaklarla koordinasyon içinde gerçekleşti ve uluslararası destekle güçlendirildi.

Uzun Vadeli Etkiler ve Gelecek Perspektifi: Fransa'nın Sahel'deki müdahalesinin uzun vadeli etkileri belirsizdir. Bölgedeki istikrarsızlık ve terör tehdidi, sadece askeri operasyonlarla değil, aynı zamanda siyasi, ekonomik ve sosyal önlemlerle ele alınması gereken karmaşık bir sorundur. Fransa'nın Sahel'deki müdahalesi, bölgenin kendi güvenlik sorunlarını çözme kapasitesini artırmak için yapılan daha geniş çaplı çabaların bir parçası olmalıdır.

Sonuç olarak, Fransa'nın Sahel'deki müdahalesi, bölgedeki terör tehdidine karşı önemli bir yanıt olmuşsa da uzun vadeli istikrar ve güvenliğin sağlanması için daha kapsamlı ve sürdürülebilir çabalar gereklidir. Bu çabaların askeri operasyonlarla birlikte siyasi, ekonomik ve sosyal boyutları da içermesi önemlidir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Sonuç olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'daki askeri müdahalesi ile Fransa'nın Sahel bölgesindeki operasyonlarının karşılaştırmalı analizi, terörizme karşı koymayı ve güvenlik ve istikrarı geliştirmeyi amaçlayan çağdaş askeri müdahalelerin karmaşıklıkları ve zorlukları hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Jeopolitik bağlamlar, stratejik hedefler ve operasyonel dinamiklerdeki farklılıklara rağmen, her iki müdahale de aşırı tehditlerle mücadele etme, terörle mücadele operasyonlarına katılma ve bölgesel ortakları destekleme hedeflerinde ortak noktaları paylaşmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Afganistan'daki askeri müdahalesi ile Fransa'nın Sahel bölgesindeki operasyonları, farklı coğrafi, siyasi ve askeri bağlamlarda gerçekleşmiş olsa da bazı noktalarda benzerlik göstermektedir. Uluslararası iş birliği, her iki müdahaleyi de uluslararası düzeyde desteklemiştir. ABD'nin Afganistan'a müdahalesi, NATO'nun katılımıyla gerçekleşirken, Fransa'nın Sahel operasyonları da BM ve AB gibi uluslararası kuruluşlarla iş birliği içinde yürütülmüştür. İnsani yardım ve kalkınma çabaları, hem askeri operasyonlar sırasında hem de sonrasında önemli bir rol oynamıştır. Hem Afganistan'da hem de Sahel'de, sivil halkın yaşam koşullarını iyileştirmek ve uzun vadeli istikrarı sağlamak için çeşitli projeler yürütülmüştür.

Bu iki müdahale coğrafi ve kültürel farklılıklar, siyasal bağlam, askeri stratejiler alanlarında farklılık göstermektedir.

Bu karşılaştırmalı analiz, ABD'nin Afganistan'daki müdahalesi ile Fransa'nın Sahel bölgesindeki operasyonlarının benzerliklerini ve farklılıklarını vurgular. Her iki müdahale de karmaşık siyasi, askeri ve insani zorluklarla karşılaşmış ve bölgedeki istikrarı sağlama çabalarını etkilemiştir.

Her iki durumda, kalıcı istikrarın sağlanması, çatışmanın temel nedenlerinin ele alınması ve kapsayıcı siyasi çözümlerin teşvik edilmesindeki başarısızlıklar, müdahalelerin etkinliğine ilişkin sonuçsuz sonuçlara ve tartışmalara katkıda bulunmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'da ve Fransa'nın Sahel'deki deneyimleri, diplomatik, kalkınma ve yönetim boyutlarını bütünleştiren, bölgesel iş birliği ve ortaklığa öncelik veren ve yerel toplulukları ve kurumları güçlendiren kapsamlı stratejilerin benimsenmesinin önemini vurgulamaktadır. Amerika'nın Afganistan'daki savaşı ile Fransa'nın Sahel'deki savaşı arasında büyüklükleri, doğaları ve İslamcı hedeflerine kadar pek çok keskin farkın yanı sıra akıldan çıkmayan bazı benzerlikleri de vardır. Her ikisinde de zayıf ve istikrarsız hükümetlere sahip ülkelerde yıllarca süren dış müdahaleyi söz konusudur. Her iki operasyonda da hükümetler, birliklerin yorgunluğu, kayıplar ve ülke içinde azalan destekle mücadele etti. Her ikisi de birçok kişinin, düşmanlarından daha uzun süre dayanacaklarına sabırla güvendiklerini söyleyen İslamcı gruplara karşıydı.

Sonuçta, bu makalede sunulan karşılaştırmalı analiz, çağdaş askeri müdahalelerin karmaşıklıklarının ve dinamiklerinin daha derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunmayı ve birbirine bağlı bir dünyada barış ve güvenliği teşvik etmeye yönelik gelecekteki çabalara bilgi sağlamayı amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

Afghanistan National Development Strategy. (2008). *A strategy for security, governance, economic growth and poverty (2008-2013)*. Islamic Republic of Afghanistan: Poverty Reduction Strategy Paper. Afghanistan Government, International Monetary Fund, World Bank.

Arbuniés, P., & Barba, R. (2022). *France rethinks its Sahel strategy: France's medium-term action forecast*. Universidad de Navarra. <https://en.unav.edu/web/global-affairs/francia-replantea-su-estrategia-en-el-sahel-prevision-a-medio-plazo-de-la-actuacion-gala>

Baroud, R. (2021, 15 Nisan). The clandestine war on Africa: France's endgame in Mali. *CounterPunch*. <https://www.counterpunch.org/2021/04/15/the-clandestine-war-on-africa-frances-endgame-in-mali/>

Borges, A. (2021, 4 Kasım). Afganistan: Taliban'ın dönüşü. *Euronews*. <https://tr.euronews.com/2021/11/04/afghanistan-belgeseli-taliban-n-donusu-halk-icin-ne-anlama-geliyor>

Bryant, L. (2021). For France's Sahel mission, echoes of Afghanistan. *Voice of America*. <https://www.voanews.com/a/europe-frances-sahel-mission-echoes-afghanistan/6209860.html>

Chandler, C. L., Van Der Weide, Y., Freudenthal, E., & Huon, P. (2022, 11 Nisan). Bounti: Bavures française, complicité américaine. *Afriquexxi*. <https://afriquexxi.info/Bounti-Bavure-francaise-complicite-america>

Council of the European Union. (2021, 16 Nisan). *Council conclusions on the European Union's integrated strategy in the Sahel*. Brussels, Belgium: Council of the European Union. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7723-2021-INIT/en/pdf>

Cueto, J. C. (2021, 3 Eylül). Afganistan: Taliban, IŞİD ve El Kaide nasıl ayrışıyor, aralarındaki farklar neler? *BBC News Türkçe*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58424150>

Gollob, S., & O'Hanlon, M. E. (2020, Ağustos). *Afghanistan index: Tracking variables of reconstruction and security in post-9/11 Afghanistan*. Foreign Policy at Brookings.

Hassan, O. (2023). *Afghanistan: Lessons learnt from 20 years of supporting democracy, development and security*. European Parliament.

International Crisis Group. (2021). *A course correction for the Sahel stabilization strategy*. Africa Report N°299. Brussels.

Piveteau, A. (2021, 2 Ağustos). The Sahel is a demographic bomb. *Défis Humanitaires*. <https://defishumanitaires.com/en/2021/08/02/the-sahel-is-a-demographic-bomb-2/>

Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction (SIGAR). (2016). *Corruption in conflict: Lessons from the US experience in Afghanistan* (SIGAR 16-58 LL). Virginia.

Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction (SIGAR). (2021). *What we need to learn: Lessons from twenty years of Afghanistan reconstruction* (SIGAR 21-46 LL). Virginia.

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UN OCHA). (2016). *The Sahel: Converging challenges, compounding risks: A region under high pressure*. Information Sheet. <https://m.reliefweb.int/report/1371026/mali/sahel-information-sheet-january-2016?lang=fr>

Witte, G. (2014). *Afghanistan War 2001–2014*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/event/Afghanistan-War>

Wright, D. P., Bird, J., & Clay, S. (2010). *A different kind of war*. Fort Leavenworth, KS: Combat Studies Institute Press. <https://history.army.mil/html/bookshelves/resmat/gwot/DifferentKindofWar.pdf>

Zoubir, Y. H. (2022). *Crisis in the Sahel: Causes, consequences, and the path forward*. Middle East Council on Global Affairs, Issue Brief, Haziran 2022. https://mecouncil.org/wp-content/uploads/2022/06/MECGA_Issue-Brief_Zoubir_Final.pdf